

KLIININEN HAMMASHOITO
Painotusalueena hammaslääketieteellinen diagnostiikka/
Hammaslääketieteellinen radiologia

Koulutusohjelman vastuhenkilö:

Professori Jaakko Peltola
Hammaslääketieteen laitos
PL 41 (Mannerheimintie 172)
00014 Helsingin yliopisto

puh. (09) 191 27229, 0400 423 815

jaakko.peltola@helsinki.fi

Opetusohjelma käsittää yleiset opinnot ja hammaslääketieteellisen radiologian erikoisalan sekä sivualueiden opinnot. Opinnot koostuvat teoreettisista ja kliinisistä jaksoista.

Koulutusohjelman tavoitteet

Koulutusohjelman suoritettuaan hammaslääkärin tulee

- tuntea alansa tautien yleisyys, etiologia ja patogeneesi
- tuntea hammassairauksien ehkäisy, diagnostiikka ja hoitoperiaatteet
- hallita alansa sairauksien radiologinen diagnostiikka
- hallita alansa radiologisissa tutkimuksissa käytettävät laitteistot ja menetelmät
- osata toteuttaa ja tulkita alansa vaativat radiologiset erikoistutkimukset
- hallita säteilysuojauslainsäädäntö ja lakisääteinen laadunvarmistus käytännössä
- kyetä jakamaan oman alansa tietoutta ja osallistua sen kehittämiseen ja suunnittelutehtäviin
- olla perehtynyt terveydenhuollon hallintoon ja kyetä toimimaan yhteistyössä muun hammashoitohenkilöstön kanssa työryhmän johtajana tai sen jäsenenä.

Käytännön palvelu (3 vuotta)

Käytännön koulutuksesta vähintään puolet tulee suorittaa yliopistollisen keskussairaalan ulkopuolella ja tästä ajasta vähintään 9 kuukautta terveyskeskuksessa.

Sivuosa-alue

Toinen suoritetaan suupatologian erikoisalaan liittyvänä sivuosa-alueen kuulusteluna, toinen on vapaavalintainen.

Pääosa-alue

Terveyskeskus 9 kk

Kirurginen sairaala röntgen 18 kk (mahdollisesti osa ajasta muussa HUS:n rtg-yksikössä, esim. tutustuminen MRI kuvaukseen)

Terveyskeskus tai muu esim. yksityinen röntgenlaitos 9 kk.

Toimipaikkakoulutus

Käytännön työtä täydentävät säännölliset ohjatut toimipaikkakoulutustilaisuudet, joiden tarkoituksena on syventää tietämystä erikoisalasta.

Koulutuspaikat ja kouluttajat:

<http://www.med.helsinki.fi> > opiskelu > erikoishammaslääkärinkoulutus

Teoreettinen opetus (yhteensä 80 tuntia)

Teoriaopintoihin voi sisällyttää kurssimuotoista koulutusta yliopistojen jatko- ja täydennyskoulutuskeskuksissa, osallistumista kansainvälisiin kongresseihin ja muiden ulkopuolisten tahojen järjestämiin koulutustilaisuuksiin koulutuksen vastuuhenkilön ja/ toimikunnan hyväksynnän mukaisesti.

Kaikille koulutusohjelmille on laadittu yhteiset teoriaopinnot, joista voidaan valita hammaslääketieteellisen radiologian alaan mielekkäästi liittyvät vaihtoehdot.

Opiskelua ohjaavat yleiskurssit

- ATK-aidot, biostatistiikka
- tiedon hankkiminen ja arvioiminen

- epidemiologia, kansanterveystiede
- tutkimusmetodologia, kliininen tutkimus
- opetuksen teoria ja käytäntö

Biotieteiden ja lääketieteen yleiskurssit, jotka sisältävät hammaslääketieteellisen radiologian erikoishammaslääkäriin toimintaan läheisesti liittyvät aihepiirit kuten:

- pään ja kaulan embryologia, anatomia ja fysiologia
- solujen ja kudosten biokemia ja histologia
- farmakologia
- kivun ja infektioiden ehkäisy ja hoito
- immunologia ja sen yhteys suuontelon sairauksiin
- sisätaudit, infektioaudit, korva-, nenä- ja kurkkutaudit
- systeemisairauksien ilmentymät suuontelossa
- psykologia, sosiologia.

Erikoisalan ajankohtaiset kysymykset:

Hammaslääketieteellisen radiologian ja soveltuvin osin hammaslääketieteen eri alojen seminaarit ja koulutustilaisuudet ajankohtaisista aiheista.

Lähijohtajakoulutus (30 opintopistettä)

Koulutuksen rungon muodostaa johtamisportfolio, johon kirjataan henkilökohtaiset tavoitteet, omat havainnot työpaikoilta ja siihen liittyvä pohdinta, merkinnät mentoritapaamisista, kerätty palaute sekä koulutusohjelman mukaiset tehtävät ja opintosuoritteet. Koulutukseen lasketaan hyväksi perusterveydenhuollon lisäkoulutukseen sisältyvä hallinnon koulutus. Sen lisäksi koulutukseen kuuluu kolme kaikille erikoisalaille yhteistä kaksipäiväistä lähiopetusjaksoa sekä kaksi erikoisalaakohtaista lähiopetuspäivää (lähiopetuspäivät yhteensä 10 op), itsenäisten kehittymistehtävien laadinta ja kirjallisuusosio sekä portfoliotyöskentely.

10 lähiopetuspäivää = 10 op	Kehittymistehtävät 10 op	Kirjallisuustehtävät 5 op	Portfolio 5 op
--------------------------------	-----------------------------	---------------------------	----------------

Koulutus hallinnoidaan ja suoritetaan Moodle-oppimisympäristössä.

Lisätietoja: www.med.helsinki.fi/erikoislaakari/johtamiskoulutus ja <http://blogs.helsinki.fi/lahijohtajakoulutus>.

Arviointi

Koulutuksen vaatimukset

- teoriakoulutuksen suorittaminen
- esitettävä tietty määrä suoritettuja vaativia radiologisia tutkimuksia (lokirja)
- tehtävä viisi kirjallisuuteen perustuvaa tutkielmaa (2 kirjallisena), yksi kirjallinen vaihtoehtoisesti osallistumalla tutkimustyöhön
- osallistuttava laitoksen seminaareihin

Koulutuksen vastuhenkilö ja erikoistuva hammaslääkäri tekevät koulutussuunnitelman erikoistumista aloitettaessa. Erikoistuva hammaslääkäri pitää erikoistumisalakohtaista lokikirjaa koulutuksensa edistymisestä. Kouluttaja ja erikoistuva hammaslääkäri arvioivat yhdessä kunkin koulutusjakson tavoitteiden toteutumisen ja koulutuksen tuloksellisuuden.

Valtakunnallinen kuulustelu

Erikoistuvan hammaslääkäriin tulee osallistua peruskoulutuksen hammaslääketieteellisen radiologian loppukuulusteluun 1. koulutusvuoden aikana sekä suorittaa ennen valmistumistaan laajennettu, ”röntgenlaitoksen johtajan” säteilysuojelukuulustelu.

Kirjat (viimeisin painos)

1. Rosberg J.: Radiologia. Tekniikka ja diagnostiikka 2. painos (toiminimi Jukka Rosberg)
2. Soimakallio S., Kivisaari L., Manninen H., Svedström E. & Tervonen O. (toim): Radiologia (WSOY) luvut: 1; 2; 6.5; 8.1.3; 8.2; 8.4.1; 8.4.2; 9.1; 9.5; 12 (soveltuvin osin)
- 3.. DelBalso A.M.: Maxillofacial imaging, luvut 1, 2, 4-6, 8-20 (Saunders)
- 4.. White S.C. & Pharoah M.J.: Oral radiology. Principles and interpretation (Mosby 6th ed. 2009)
5. Whites E.: Essentials of Dental Radiography and Radiology (Churchill Livingstone 2007)

Lehdet (kolmen edellisen vuoden ajalta)

1. Dentomaxillofacial Radiol
2. Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology and Endodontics

Lisäksi Säteilysuojalainsäädäntö

- Säteilylaki (592/91) ja sen muutokset (1102/92, 1334/94, 490/97, 1142/98),
- Säteilyasetus (1512/91) ja sen muutokset (1598/94, 1143/98)
- STM:n asetus (423/2000)
- STUK:n ohjeet (ST-1.4; 1.5; 1.6; 1.7; 1.8; 3.1, 3.6).
- Säteilyturvallisuus hammaslääketieteessä, STUK 1999.
- muut mahdolliset STUK-ohjeet, jotka ilmestyvät ennen tenttiä

Koulutusyksikön järjestämä sivuosa-alueen kuulustelu:

Kirjat:

1. Meurman J., Murtooma H., Le Bell Y., Autti H. (toim.): Radiologia, luku 4 kirjassa Hammaslääketieteen käsikirja Therapia Odontologica, 2. painos, (Academica kustannus)
2. Rosberg J.: Radiologia. Tekniikka ja diagnostiikka, 2. painos (toiminimi Jukka Rosberg)
3. White S.C. & Pharoah M.J.: Oral radiology. Principles and interpretation (Mosby 2004)

Lisäksi Säteilysuojalainsäädäntö

- Säteilylaki (592/91) ja sen muutokset (1102/92, 1334/94, 490/97, 1142/98),
- Säteilyasetus (1512/91) ja sen muutokset (1598/94, 1143/98)
- STM:n asetus 423/2000)
- STUK:n ohjeet (ST-1.4; 1.5; 1.6; 1.7; 1.8; 3.1, 3.6).
- Säteilyturvallisuus hammaslääketieteessä 1999
- muut mahdolliset STUK-ohjeet, jotka ilmestyvät ennen tenttiä

MUUT SIVUOSA-ALUEEN KUULUSTELUVAIHTOEHDOT

Valtakunnallisen kuulustelun lisäksi kliiniseen hammashoitoon erikoistuvan tulee osallistua kahteen oman yliopiston järjestämään ns. sivuosa-alueiden kuulusteluun. Kuulustelujen kysymykset laaditaan kahdelta muulta kliinisen hammashoidon painotusalueelta. Kuitenkin toinen kuulusteluista voi olla myös muulta hammaslääketieteen erikoisalalta. Sivuosa-alueena voi tenttiä myös suulääketieteen tai suun mikrobiologian alueen.

Suulääketiede

1. Burket, L.W. et al.: Burket's oral medicine: diagnosis and treatment (Lippincott)

Suun mikrobiologia

Kirjat

1. Marsh & Martin: Oral microbiology (Elsevier Group)
2. Huovinen P. ym: Mikrobiologia ja infektiosairaudet, kirja 1 ja 2 (Duodecim)

Lehdet

1. Oral Microbiology and Immunology

HAMPAISTON OIKOMISHOITO

Professori David Rice
Hammaslääketieteen laitos
PL 41 (Mannerheimintie 172)
00014 Helsingin yliopisto

Opetusohjelma käsittää yleiset opinnot ja ortodontian erikoisalan opinnot. Opinnot koostuvat teoreettisista ja kliinisistä jaksoista. Opetusohjelma on laadittu oikomishoidon eurooppalaisen koulutusohjelman mukaisesti (Commission of the European Communities, Advisory Committee on the training of dental practitioners 1995, and Three years Postgraduate programme in Orthodontics; the Final Report of the Erasmus Project, Eur, J. Orthod. 14; 85-94,1992).

Tavoitteet

Koulutusohjelman suoritettuaan hampaiston oikomishoidon erikoishammaslääkärin tulee

- osata pään alueen, erityisesti leukojen ja hampaiston kasvu ja kehitys sekä sen liittyminen yleiseen kasvuun ja kehitykseen
- hallita hampaiston ja leukojen kehityshäiriöiden ja purentavirheiden etiologia ja purentavirheiden määrittäminen sekä ortodonttinen hoito
- osata suunnitella ja toteuttaa hampaiston oikomishoitoa väestötasolla yhteistyössä peruskoulutetun hammaslääkärin kanssa
- osata toteuttaa vaikeiden kehityshäiriöiden erikoishoito yhteistyössä muiden hammaslääketieteen ja lääketieteen erikoisalojen kanssa
- kyetä jakamaan oman alansa tietoutta ja osallistua alansa kehittämis- ja suunnittelutehtäviin
- olla perehtynyt terveydenhuollon hallintaan ja kyetä toimimaan yhteistyössä muun hammashoitohenkilöstön kanssa työryhmän johtajana.

Käytännön palvelu (3 vuotta)

Käytännön palvelu on pääsääntöisesti valvottua hoitopalvelujen tuottamista. Käytännön palvelu ja kliininen koulutus tapahtuu HUS:n Suu- ja leukasairauksien yksikössä, Huuli- ja suulakihalkiokeskuksessa, terveyskeskuksessa ja /tai muussa vastaavassa terveyspalveluja antavassa yksikössä. Käytännön koulutuksesta vähintään puolet tulee suorittaa yliopistollisen keskussairaalan ulkopuolella ja tästä ajasta vähintään 9 kuukautta terveyskeskuksessa. Lyhyin hyväksyttävä palvelujakso on 2 kk. Käytännön palvelu suunnitellaan yhdessä kliinisestä toiminnasta vastaavan henkilöstön kanssa. Koulutus on täysipäiväistä ja sisältää erikoishammas - ja erikoissairaanhoidon tason oikomishoitoa.

HUS:n yksikössä suoritettavat hoidot ovat pääsääntöisesti erikoissairaanhoidon piiriin kuuluvia hoitoja ja terveyskeskuksessa suoritettavat hoidot erikoishammaslääkärin piiriin kuuluvia. Osa hoidoista pyritään viemään alusta loppuun opiskelun aikana, jotta saataisiin yleisesti EU:ssa vaadittavat omat mallihoitotapaukset.

Toimipaikkakoulutus

Käytännön työtä täydentävät säännölliset ohjatut toimipaikkakoulutustilaisuudet, joiden tarkoituksena on syventää tietämystä erikoisalasta.

Koulutuspaikat ja kouluttajat:

<http://www.med.helsinki.fi> > opiskelu > erikoishammaslääkärikoulutus

Teoreettinen opetus (yhteensä 80 tuntia)

Teoreettisesta koulutuksesta osa voidaan suorittaa yhdessä muiden hammaslääketieteen ja lääketieteen alojen kanssa. Muiden korkeakoulujen, hammaslääkärijärjestöjen ja muiden koulutusyksiköiden järjestämiä koulutustilaisuuksia voidaan hyväksyä koulutuksen osaksi soveltuvin osin. Erikoistumiskoulutukseksi voidaan hyväksyä myös alan kansainvälisten ja kotimaisten erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkäriyhdistysten järjestämiä koulutustilaisuuksia, joiden sisältö ja laajuus vastaavat teoreettisen kurssimuotoisen koulutuksen tavoitteita.

Yleisopinnot

Yleisopintoihin kuuluvat seuraavat oikomishoidon erikoishammaslääkärin toimintaan läheisesti liittyvät aihepiirit:

- eri hammaslääketieteen alojen seminaarit ajankohtaisista kysymyksistä
- purentafysiologia
- pään ja kaulan anatomia
- terveydenhuollon hallinto
- sädeturvallisuuskoulutus (½ opintoviikkoa)

Erikoisalan opinnot

Oikomishoidon teoreettisen koulutuksen muotona on seminaarityyppinen koulutus. Seminaareja järjestetään viikoittain vähintään 3 tuntia seuraavista aihepiireistä:

- ortodonttisen potilaan tutkiminen ja diagnoosi
- kefalometria
- hoidon suunnittelu
- pään alueen kasvu ja kehitys
- purennan ja hampaiston kehitys
- purentavirheiden etiologia, epidemiologia ja hoidon tarve
- luustollisen ja dentoalveolaarisen kasvun ohjaaminen
- kudokset oikomishoidossa
- biomekaniikka ja siihen liittyvät harjoitustyöt
- kirjallisuuteen perustuva hoitomenetelmien arviointi
- retinoituneet ja synnynnäisesti puuttuvat hampaat
- hampaiden poistot oikomishoidossa
- aikuisortodontia, myöhäiskasvu
- ortodonttis-kirurgiset hoidot
- hoitutuloksen pysyvyys, retentiohoidon suunnittelu
- kehitysbiologia
- yleinen kasvu ja kehitys
- kasvuhäiriöt, endokrinologiset häiriöt ja hampaisto
- huuli-suulakihalkiot ja muut kraniofakiaaliset anomaliat
- hammaslääketieteellinen genetiikka
- pediatria
- oraalimotoriset häiriöt, foniatritia

Erikoistuva tekee itse suorittamistaan kokonaishoidoista EU-vaatimusten mukaisesti 8 hoitokansiota (display), joista vähintään kaksi esitetään yhteisissä seminaareissa.

Erikoistuva tekee neljä kirjallisuuteen perustuvaa tutkielmaa, jotka esitetään suullisesti ja yksi näistä lisäksi kirjallisesti. Tutkielmia on mahdollista korvata tieteellisellä työllä.

Lisäksi edellytetään, että jokainen ortodontian erikoistuva tekee oman tutkimustyön, joka esitetään kirjallisessa muodossa ja lisäksi kotimaisessa tai kansainvälisessä kokouksessa posterina tai suullisena esityksenä.

Lähijohtajakoulutus (30 opintopistettä)

Koulutuksen rungon muodostaa johtamisportfolio, johon kirjataan henkilökohtaiset tavoitteet, omat havainnot työpaikalta ja siihen liittyvä pohdinta, merkinnät tapaamisista ohjaajien kanssa, kerätty palaute sekä koulutusohjelman mukaiset tehtävät ja opintosuoritteet. Koulutukseen lasketaan hyväksi perusterveydenhuollon lisäkoulutukseen kuuluva hallinnollinen koulutus. Koulutukseen kuuluvat myös kirjallisen esityksen opetus, harjoitus ja hyväksytyt suoritus.

Sen lisäksi koulutukseen kuuluu kolme kaikille erikoisaloille yhteistä kaksipäiväistä lähiopetusjaksoa sekä vähintään kaksi erikoisalakohonta lähiopetuspäivää (tai 4 iltapäivää) (yht. 10 op), itsenäisten kehittymistehtävien laadinta ja kirjallisuusosio. Koulutuksen voi suorittaa 2-6 vuoden aikana.

10 lähiopetuspäivää = 10 op	Kehittymistehtävät 10 op	Kirjallisuustehtävät 5 op	Portfolio 5 op
--	-------------------------------------	--------------------------------------	-----------------------

Lisätietoja: www.med.helsinki.fi/erikoislaakari/johtamiskoulutus ja <http://blogs.helsinki.fi/lahijohtajakoulutus>.

Arviointi

Erikoistuva käy kouluttajan kanssa keskustelua edistymisestään ja koulutusohjelmastaan säännöllisesti. Arviointi toteutetaan henkilökohtaisen koulutussuunnitelman mukaisesti kouluttajan toimesta. Koulutuksen tukena suositellaan käytettäväksi lokikirjaa ja HUS:n käytössä olevaa koulutusportaalia.

Valtakunnallinen kuulustelu

Kirjat (viimeisin painos):

1. Okeson J.P.: Management of temporomandibular disorders and occlusion (Mosby)

2. Enlow D.H. & Hans M.G.: Essentials of Facial Growth (W.B. Saunders Company)
3. Proffit W.R.: Contemporary orthodontics (Mosby)
4. Proffit W.R.: White R.P. & Sarver D.M.: Contemporary treatment of dentofacial deformity (Mosby)
5. McNamara J.A. Jr. & Brudon W.L.: Orthodontics and dentofacial orthopedics (Needham Press, Inc)
6. Sariola H., Frilander M., Heino T., Jernvall J., Partanen J., Sainio K., Salminen M. & Thesleff I.: Solusta yksilöksi, Kehitysbiologia, luvut 1-4, 6 ja 15-18 (Duodecim)

Lehdet (kolmen edellisen vuoden ajalta):

Ortodontian keskeiset tutkimustulokset seuraavista lehdistä:

1. American Journal of Orthodontics
2. European Journal of Orthodontics

Koulutusyksikön järjestämä sivuosa-alueen kuulustelu:

1. Proffit W.R.: Contemporary orthodontics (Mosby)

KLIININEN HAMMASHOITO **Painotusalueena kariologia ja endodontia**

Koulutusohjelman vastuhenkilö:

Professori Jukka H. Meurman
Hammaslääketieteen laitos
PL 41 (Mannerheimintie 172)
00014 Helsingin yliopisto
Puh: (09) 191 27272 tai 050 4270 338
jukka.meurman@hus.fi

Koulutusohjelman tavoitteet

Kariologian ja endodontian painotusalueella tavoitteena on oppia ymmärtämään, diagnosoimaan ja hoitamaan erikoissairaanhoidon lähetettyjen, vaativaa tasoa edustavien potilaiden erikoisalakohtaisia ongelmia kokonaisvaltaisesti, osana terveydenhuollon tiimiä. Koulutusohjelman puitteissa opiskelija perehtyy suu- ja leukasairauksien klinikassa mm. hammasperäisten infektioiden hoitamiseen lääketieteellisillä riskipotilailla sekä syöpäpotilaiden hammaslääketieteelliseen kuntoutukseen. Oman osa alueen muodostaa yleisanestesiassa tapahtuva hammashoito. Perehtyminen diagnostisesti ja hoidollisesti vaikeisiin hammasmuutoksiin kuten eroosiot ja vaativiin endodontisiin ongelmapotilaisiin muodostavat myös tärkeän osan koulutustavoitteista. Yliopistosairaalan ulkopuolisessa koulutusjaksossa tulee vastaavasti perehtyä avosektorin erikoisalakohtaisten potilaiden hoitoon.

Käytännön palvelu (3 vuotta)

Käytännön koulutuksesta vähintään puolet tulee suorittaa yliopistollisen keskussairaalan ulkopuolella ja tästä ajasta vähintään 9 kuukautta terveyskeskuksessa.

Sivuosa-alue

Kariologian ja endodontian sivuosa-alueen palveluksi soveltuu hyvin parodontologia, protetiikka ja parentafysiologia tai muu hammaslääketieteen yksilöllisesti kouluttajan kanssa sovittava erikoisala.

Pääosa-alue

Pääosa-alueen palvelun painopiste on sairaalapalvelussa, mikä HUS:n alueella suoritetaan käytännössä HUS:n suu- ja leukasairauksien klinikassa.

Kliininen koulutus tapahtuu HUS:n Kirurgisen sairaalan suu- ja leukasairauksien klinikan ja Helsingin kaupungin terveyskeskuksen erikoistumisviroissa. Koulutus on täysipäiväistä ja pitää sisällään pääosin koulutusyksikköön lähetettyjen potilaiden hoitamista, poliklinikkapalvelua sekä päivystystä.

Opintosuunnitelma laaditaan yhteistyössä kouluttajien ja koulutusohjelman vastuuhenkilön kanssa.

Toimipaikkakoulutus

Käytännön työtä täydentävät säännölliset ohjatut toimipaikkakoulutustilaisuudet, joiden tarkoituksena on syventää tietämystä.

Sivuosa-alueen toimipaikkakoulutus tapahtuu osallistumalla kliinisen hammashoidon sivuosa-alueiden esitelmiin, seminaareihin ja muihin koulutustilaisuuksiin koulutusajanjaksona.

Pääosa-alueen aikana toimipaikkakoulutus on etupäässä seminaari- ja ryhmätyöskentelyä. Näihin kuuluvat mm. viikoittaiset klinikkameetingit, joiden yhteydessä pidetään potilastapauksiin liittyviä esitelmiä ja kirjallisuusseminaareja sekä perehdytään ulkopuolisten asiantuntijoiden luennoimiin aiheisiin.

Koulutuspaikat ja kouluttajat:

<http://www.med.helsinki.fi> > opiskelu > erikoishammaslääkärikoulutus

Teoreettinen opetus (yhteensä 80 tuntia)

Teoriaopintoihin voi sisällyttää kurssimuotoista koulutusta yliopistojen jatko- ja täydennyskoulutuskeskuksissa, osallistumista kansainvälisiin kongresseihin ja muiden ulkopuolisten tahojen järjestämiin koulutustilaisuuksiin koulutuksen vastuuhenkilön ja/ toimikunnan hyväksynnän mukaisesti.

Erikoistumiskoulutukseen liittyy kirjallinen työ koulutuksen vastuuhenkilön tai kouluttajien kanssa sovitusta aiheesta. Suositeltavaa on, että erikoistuva hammaslääkäri osallistuu johonkin meneillään olevaan

tutkimushankkeeseen syventäen siten tietämystään. Kirjallinen työn laaditaan sitten ko. hankkeen puitteissa kansainvälisenä tai kansallisena julkaisuna.

Yleisopinnot

Kaikille hammaslääketieteen koulutusohjelmille on laadittu yhteiset teoriaopinnot, joista voidaan valita kariologiaan ja endodontiaan mielekkäästi liittyvät opinnot.

Opiskelua ohjaavat yleiskurssit:

- ATK-taidot, biostatistiikka
- tiedon hankkiminen ja arviointi
- epidemiologia, kansanterveystiede
- tutkimusmetodologia, kliininen tutkimus

Biotieteiden ja lääketieteen yleiskurssit, jotka sisältävät kliinisen hammashoidon erikoishammaslääkärin toimintaan läheisesti liittyvät aihepiirit:

- pään ja kaulan embryologia, anatomia ja fysiologia
- solujen ja kudosten biokemia ja histologia
- pediatria
- genetiikka
- kivun ja infektioiden ehkäisy ja hoito
- analgesia, anestesia
- mikrobiologia, immunologia
- korva- nenä- ja kurkkutaudit
- psykologia
- farmakologia

Lisäksi koulutukseen kuuluu sädeturvallisuuskoulutus (½ ov).

Lähijohtajakoulutus (30 opintopistettä)

Koulutuksen rungon muodostaa johtamisportfolio, johon kirjataan henkilökohtaiset tavoitteet, omat havainnot työpaikoilta ja siihen liittyvä pohdinta, merkinnät mentoritapaamisista, kerätty palaute sekä koulutusohjelman mukaiset tehtävät ja opintosuoritteet. Koulutukseen lasketaan hyväksi perusterveydenhuollon lisäkoulutukseen sisältyvä hallinnon koulutus. Sen lisäksi koulutukseen kuuluu kolme kaikille erikoisalaille yhteistä kaksipäiväistä lähiopetusjaksoa sekä kaksi erikoisalakohtaista lähiopetuspäivää (lähiopetuspäivät yhteensä 10 op), itsenäisten kehittymistehtävien laadinta ja kirjallisuusosio sekä portfoliotyöskentely. Koulutuksen voi suorittaa 2-6 vuoden aikana.

10 lähiopetuspäivää = 10 op	Kehittymistehtävät 10 op	Kirjallisuustehtävät 5 op	Portfolio 5 op
--------------------------------	-----------------------------	---------------------------	----------------

Koulutus hallinnoidaan ja suoritetaan Moodle-oppimisympäristössä.

Lisätietoja: www.med.helsinki.fi/erikoislaakari/johtamiskoulutus ja <http://blogs.helsinki.fi/lahijohtajakoulutus>.

Arviointi

Arvioinnissa käytetään strukturoitua, HUS:n kirurgian toimialan hyväksymää koulutusportfolio-ohjelmaa ja kliinistä lokikirjaa. Arviointi on koko koulutusajan jatkuva prosessi.

Valtakunnallinen kuulustelu

Kirjat (viimeisin painos)

1. Fejerskov O, Kidd E (toim.). Dental caries – the disease and its clinical management. Blackwell-Munksgaard 2008
2. Orstavik D, Pitt Ford T. Essential Endodontology: Prevention and Treatment of Apical Periodontitis, 2nd Edition. Wiley-Blackwell, 2007.
3. Haapasalo M., Endal U. & Friedman S. (Eds): Visual endodontics curriculum: An interactive DVD-ROM (Quintessence Publishing) uusin versio.

Lehdet (Kolmen edellisen vuoden ajalta painotusalueelle soveltuvien osien)

1. Caries Research
2. Journal of Dental Research
3. European Journal of Oral Sciences
4. Endodontic Topics: Endodontology and medically compromised patients. Vol 4, March 2003.

5. International Endodontic Journal
6. Suomen Hammaslääkärilehti

Koulutusyksikön järjestämä sivuosa-alueen kuulustelu:

Kirjat (viimeisin painos)

1. Fejerskov O, Kidd E (toim.). Dental caries – the disease and its clinical management. Blackwell-Munksgaard 2008
2. Haapasalo M., Endal U. & Friedman S. (Eds): Visual endodontics curriculum: An interactive DVD-ROM (Quintessence Publishing) uusin versio.

Lehdet (Kolmen edellisen vuoden ajalta painotusalueelle soveltuvien osien)

1. Caries Research
2. Journal of Dental Research
3. Endodontic Topics: Endodontology and medically compromised patients. Vol 4, March 2003.
4. Suomen Hammaslääkärilehti

KLIININEN HAMMASHOITO

Painotusalueena lasten hammashoito

Koulutusohjelman vastuhenkilö:

Professori Satu Alaluusua
Hammaslääketieteen laitos
PL 41 (Mannerheimintie 172)
00014 Helsingin yliopisto
Puh. (09) 191 27314 tai 050 4151314
satu.alaluusua@helsinki.fi

Opetusohjelma käsittää yleiset opinnot sekä lasten hammashoidon erikoisalan ja sivualueiden opinnot. Opinnot koostuvat teoreettisista ja kliinisistä opinnoista/jaksoista.

Koulutusohjelman tavoitteet

Koulutusohjelman suoritettuaan hammaslääkäriin tulee

- olla perehtynyt lasten ja nuorten hammashoitoon sen kaikilta osa-alueilta
- osata toteuttaa alansa vaativa erikoishoito yhteistyössä muiden hammaslääketieteen ja lääketieteen erikoisalojen kanssa
- osata toimia asiantuntijana lasten ja nuorten hyvinvointia koskevissa moniammatillisissa ryhmissä
- pystyä jakamaan oman alansa tietoutta hammaslääkäreille ja muille terveydenhuollon ammattilaisille
- pystyä osallistumaan oman alansa tutkimukseen

Käytännön palvelu (3 vuotta)

Käytännön palvelu on pääsääntöisesti valvottua hoitopalvelujen tuottamista. Kliininen koulutus tapahtuu HUS:n Lasten ja nuorten sairaalassa, terveyskeskuksessa ja/tai muussa vastaavassa terveyspalveluja antavassa yksikössä.

Käytännön koulutuksesta vähintään puolet tulee suorittaa yliopistollisen keskussairaalan ulkopuolella ja tästä ajasta vähintään 9 kuukautta terveyskeskuksessa.

Sivuosa-alueet

Sivuosa-alueen käytännön palvelu tapahtuu valinnaisilla, koulutusohjelmaan sopivilla, pääosa-alueen koulutusta täydentävillä aloilla seuraamalla tai tuottamalla ko. alojen palveluja.

Pääosa-alue

Käytännön palvelu tapahtuu pääsääntöisesti HUS:n Lasten ja nuorten sairaalassa suu- ja leukasairauksien yksikön erikoistumisvirassa ja terveyskeskuksessa tai muussa vastaavassa yksikössä. Koulutus on täysipäiväistä ja pitää sisällään Lasten ja nuorten sairaalassa hoidossa olevien potilaiden sekä sinne erikois- ja erityistason hammashoitoa varten lähetettyjen lasten ja nuorten hoidon. Käytännön palveluun sisältyy mm. lasten ja nuorten hammashoito sedaatioissa ja yleisanestesiassa, somaattisesti tai psyykkisesti sairaiden sekä vammaisten lasten ja nuorten hammashoito ja oraalimotorinen hoito. Terveyskeskuksessa tai muussa vastaavassa yksikössä koulutuksessa oleva hoitaa erityistason lapsipotilaita. Opintosuunnitelma laaditaan yhteistyössä koulutusohjelman vastuhenkilön kanssa.

Toimipaikkakoulutus

Käytännön työtä täydentävät säännölliset ohjatut toimipaikkakoulutustilaisuudet, joiden tarkoituksena on syventää tietämystä erikoisalasta.

Sivuosa-alueen toimipaikkakoulutus tapahtuu osallistumalla kliinisen hammashoidon sivuosa-alueiden esitelmiin, seminaareihin ja muihin koulutustilaisuuksiin koulutusajanjaksona.

Pääosa-alueen aikana toimipaikkakoulutus on etupäässä seminaari- ja ryhmätyöskentelyä. Näihin kuuluvat mm. viikoittaiset seminaarit. Ne sisältävät luentoja, kirjallisuuskatsauksia, potilastapauksia ja uusimpia tutkimustuloksia.

Lisäksi toimipaikkakoulutus sisältää:

- lasten hammashoidon perusopintojen luentoja ja kurssien kertaus soveltuvin osin
- osallistuminen soveltuvin osin HUS:n Kirurgisessa sairaalassa, Lasten ja nuorten sairaalassa ja Helsingin yliopiston hammaslääketieteen laitoksella järjestettäviin muiden oppialojen seminaareihin ja esitelmätilaisuuksiin.

Koulutuspaikat ja kouluttajat:

<http://www.med.helsinki.fi> > opiskelu > erikoishammaslääkärikoulutus

Teoreettinen opetus (yhteensä 80 tuntia)

Teoriaopintoihin voi sisällyttää kurssimuotoista koulutusta yliopistojen jatko- ja täydennyskoulutuskeskuksissa, osallistumista kansainvälisiin kongresseihin ja muiden ulkopuolisten tahojen järjestämiin koulutustilaisuuksiin koulutuksen vastuuhenkilön ja/ toimikunnan hyväksynnän mukaisesti.

Yleisopinnot

Kaikille hammaslääketieteen koulutusohjelmille on laadittu yhteiset teoriaopinnot, joista voidaan valita pedodontiaan mielekkäästi liittyvät opinnot.

Opiskelua ohjaavat yleiskurssit:

- ATK-aidot, biostatistiikka
- tiedon hankkiminen ja arviointi
- epidemiologia, kansanterveystiede
- tutkimusmetodologia, kliininen tutkimus

Biotieteiden ja lääketieteen yleiskurssit, jotka sisältävät kliinisen hammashoidon erikoishammaslääkäriin toimintaan läheisesti liittyvät aihepiirit:

- pään ja kaulan embryologia, anatomia ja fysiologia
- solujen ja kudosten biokemia ja histologia
- pediatria
- genetiikka
- kivun ja infektioiden ehkäisy ja hoito
- analgesia, anestesia
- mikrobiologia, immunologia
- korva- nenä- ja kurkkutaudit
- psykologia
- farmakologia

Ajankohtaiset kysymykset

Lasten hammashoitoon liittyvät koulutustilaisuudet ja soveltuvien osin hammaslääketieteen eri alojen ja pediatrian seminaarit ajankohtaisista aiheista.

Lisäksi koulutukseen kuuluu sädeturvallisuuskoulutus (½ ov).

Lähijohtajakoulutus (30 opintopistettä)

Koulutuksen rungon muodostaa johtamisportfolio, johon kirjataan henkilökohtaiset tavoitteet, omat havainnot työpaikoilta ja siihen liittyvä pohdinta, merkinnät mentoritapaamisista, kerätty palaute sekä koulutusohjelman mukaiset tehtävät ja opintosuoritteet. Koulutukseen lasketaan hyväksi perusterveydenhuollon lisäkoulutukseen sisältyvä hallinnon koulutus. Sen lisäksi koulutukseen kuuluu kolme kaikille erikoisalaille yhteistä kaksipäiväistä lähiovetusjaksoa sekä kaksi erikoisalakohtaista lähiovetuspäivää (lähiovetuspäivät yhteensä 10 op), itsenäisten kehittämistehtävien laadinta ja kirjallisuusosio sekä portfoliotyöskentely. Koulutuksen voi suorittaa 2-6 vuoden aikana.

10 lähiovetuspäivää = 10 op	Kehittämistehtävät 10 op	Kirjallisuustehtävät 5 op	Portfolio 5 op
--------------------------------	-----------------------------	---------------------------	----------------

Koulutus hallinnoidaan ja suoritetaan Moodle-oppimisympäristössä.

Lisätietoja: www.med.helsinki.fi/erikoislaakari/johtamiskoulutus ja <http://blogs.helsinki.fi/lahijohtajakoulutus>.

Arviointi

Koulutukseen kuuluvia vaatimuksia:

- teoreettisen koulutuksen suorittaminen
- kymmenen valmiiksi hoidetun, vaativaa hoidon suunnittelua ja toteutusta edellyttävän potilastapauksen esittely
- erikseen sovittavat kirjallisuustutkielmat
- lopputyönä laajempi gradu-tyyppinen tutkielma tai tieteellinen artikkeli

Erikoistumisen alussa koulutuksesta vastaava henkilö tekee yhdessä erikoistuvan hammaslääkäriin kanssa koulutussuunnitelman. Suunnitelmasta ilmenevät koulutuksen tavoitteet, koulutusajanjakot ja -paikat. Erikoistuva hammaslääkäri pitää koulutuksensa ajan lasten hammashoidon alan lokikirjaa, josta käyvät ilmi koulutuksen kulloinenkin vaihe ja siihenastinen sisältö. Ajantasainen lokikirja auttaa seuraamaan yleisopintojen

sekä sivu- ja pääosa-alueen teoreettisten opintojen etenemistä ja erityisesti pääosa-alueen käytännön koulutuksen kattavuutta.

Vastuuhenkilö ja erikoistuva hammaslääkäri arvioivat säännöllisin väliajoin koulutuksen alussa asetettujen tavoitteiden täyttymistä. Erikoistuva hammaslääkäri arvioi suunnitelman täyttymistä kouluttajan/kouluttajien osalta.

Valtakunnallinen kuulustelu

Kirjat (viimeisin painos)

1. Koch G & Poulsen S: Pediatric dentistry- A clinical approach. (Munksgaard)
2. Welbury R: Paediatric dentistry. (Oxford)
3. Fejerskov O & Kidd E: Dental caries: the disease and its clinical management. (Oxford)
4. Andreasen J, Andreasen F, Bakland L & Flores MT: Traumatic dental injuries: A Manual (Malden)
5. Sariola H, Frilander M, Heino T, Jernvall J, Partanen J, Sainio K, Salminen M & Thesleff I: Solusta yksilöksi, Kehitysbiologia, luvut 1-4, 6 ja 15-18 (Duodecim)
6. Proffit WR. Contemporary Orthodontics (Mosby)
7. Siimes MA & Petäjä J: Lastentaudit (Duodecim)

Lehdet (kolmen viimeisen vuoden ajalta)

1. Pediatric Dentistry
2. International Journal of Paediatric Dentistry
3. European Archives of Paediatric Dentistry
4. Dental Traumatology
5. Suomen Hammaslääkärilehti
6. Duodecim (soveltuvien osien)
7. Valitut artikkelit (ilmoitetaan tiedekunnan www-sivuilla)

Koulutusyksikön järjestämä sivuosa-alueen kuulustelu:

Lasten hammashoidon sivuosa-alueeksi valitun kuulusteluvaatimuksena ovat viimeiset painokset **kirjoista:**

1. Koch G & Poulsen S: Pediatric dentistry - A clinical approach. (Munksgaard)
2. Welbury R: Paediatric dentistry (Oxford)
3. Andreasen J, Bakland L & Andreasen F: Traumatic Dental Injuries: A Manual. (Malden)
4. Sariola H, Frilander M, Heino T, Jernvall J, Partanen J, Sainio K, Salminen M & Thesleff I: Solusta yksilöksi, Kehitysbiologia, luvut 1-4, 6 ja 15-18 (Duodecim)

Lehdet (kolmen viimeisen vuoden ajalta):

1. Pediatric Dentistry
2. International Journal of Paediatric Dentistry
3. European Archives of Paediatric Dentistry
4. Valitut artikkelit (ilmoitetaan tiedekunnan www-sivuilla)

KLIININEN HAMMASHOITO **Painotusalueena parodontologia**

Koulutusohjelman vastuhenkilö:

Professori Veli-Jukka Uitto
Hammaslääketieteen laitos
PL 41 (Mannerheimintie 172)
00014 Helsingin yliopisto
puh. (09) 191 25441, (09) 191 27218

Koulutusohjelman tavoitteet

Koulutusohjelman suoritettuaan hammaslääkärin tulee

- tuntea parodontaalisairauksien ja peri-implantiittien alansa tautien yleisyys, etiologia ja patogeenesi
- tuntea parodontaalisairauksien ja peri-implantiittien ehkäisy, diagnostiikka ja hoitoperiaatteet
- tuntea parodontaalisairauksien ja yleissairauksien yhteys
- ymmärtää parodontologisen / peri-implantologisen tutkimuksen periaatteet ja käyttämät menetelmät
- kyetä jakamaan oman alansa tietoutta ja osallistua sen kehittämis- ja suunnittelutehtäviin
- olla perehtynyt terveydenhuollon hallintoon ja kyetä toimimaan yhteistyössä muun hammashoito- /terveydenhuoltohenkilöstön kanssa työryhmän johtajana ja sen jäsenenä
- omaksua jatkuvan oppimisen taidot ja kyky arvioida kriittisesti omaa toimintaansa

Käytännön palvelu (3 vuotta)

Käytännön koulutuksesta vähintään puolet tulee suorittaa yliopistollisen keskussairaalan ulkopuolella, josta vähintään 9 kuukautta terveyskeskuksessa.

Sivuosa-alue

Parodontologian sivuosa-alueen palveluksi soveltuu hyvin kariologia ja endodontia, protetiikka ja purennan kuntoutus tai muu hammaslääketieteen yksilöllisesti kouluttajan /koulutusohjelman vastuuhenkilön kanssa sovittava erikoisala

Pääosa-alue

Kliininen koulutus tapahtuu HUS:n Kirurgisen sairaalan suu- ja leukasairauksien klinikan ja Helsingin kaupungin terveyskeskuksen erikoistumisviroissa. Koulutus on täysipäiväistä ja pitää sisällään pääosin koulutusyksiköiden lähetettyjen potilaiden hoitamista, poliklinikkapalvelua sekä päivystystä. Opintosuunnitelma laaditaan yhteistyössä kouluttajien ja koulutusohjelman vastuuhenkilön kanssa.

Toimipaikkakoulutus

Käytännön työtä täydentävät säännölliset ohjatut toimipaikkakoulutustilaisuudet, joiden tarkoitus on syventää tietämystä erikoisalasta. Opiskelijan tulee osallistua parodontologian oppialan viikoittaisiin seminaareihin edellä mainituissa, molemmissa koulutusyksiköissä

- kirjallisuusseminaarit, tutkimusseminaarit
- hoidonsuunnitteluseminaarit, joiden yhteydessä potilastapauksiin liittyviä lyhyitä esityksiä mm. seuraavista aiheista:
  - parodontiittipotilaan tutkiminen, diagnostiikka ja hoitosuunnitelma
  - bakteeridiagnostiikan erityiskysymykset
  - yleissairaudet ja niiden lääkitys
  - mikrobilääkkeet ja mikrobilääkeprofylaksia
  - kirurgiset hoitokeinot
  - purennan rekonstruktio (proteettinen/ ortodonttinen)
  - implantologia.

Koulutusohjelmaan kuuluu viisi kirjallisuuteen perustuvaa tutkielmaa, joista kaksi kirjallisena. Osa voidaan korvata osallistumalla tieteelliseen tutkimustyöhön.

Koulutuspaikat ja kouluttajat:

<http://www.med.helsinki.fi> > opiskelu > erikoishammaslääkärikoulutus

Teoreettinen opetus (yhteensä 80 tuntia)

Teoreettisina kursseina voidaan käyttää hyväksi yliopistojen jatko- ja täydennyskoulutuskeskuksissa, yhdistysten

ja kansainvälisten yhteisöjen järjestämiä koulutustilaisuuksia, jotka vastuhenkilö tai erikoishammaslääkäritoimikunta on hyväksynyt teoreettiseksi koulutukseksi.

Yleisopinnot

Kaikille koulutusohjelmille on laadittu yhteiset teoriaopinnot, joista voidaan valita erikoisalaan mielekkäästi liittyvät vaihtoehdot

Opiskelua ohjaavat yleiskurssit

- tiedon hankkiminen (mm. kirjaston käyttö)
- epidemiologia, kansanterveystiede
- ATK- taidot ja tilastointi

Biotieteiden ja lääketieteen yleiskurssit, jotka sisältävät klinisen hammashoidon erikoishammaslääkärin toimintaan läheisesti liittyvät aihepiirit:

- pään ja kaulan anatomia
- mikrobiologia, immunologia
- solubiologia, genetiikka
- analgesia, anestesia
- sisätaudit, infektioaudit, korva-, nenä- ja kurkkutaudit
- psykologia
- farmakologia.

Erikoisalan ajankohtaiset kysymykset:

Parodontologiaan liittyvät koulutustilaisuudet sekä soveltuvin osin hammaslääketieteen eri alojen seminaarit ajankohtaisista aiheista.

Lisäksi koulutukseen kuuluu sädeturvallisuuskoulutus (½ ov).

Lähijohtajakoulutus (30 opintopistettä)

Koulutuksen rungon muodostaa johtamisportfolio, johon kirjataan henkilökohtaiset tavoitteet, omat havainnot työpaikalta ja siihen liittyvä pohdinta, merkinnät tapaamisista ohjaajien kanssa, kerätty palaute sekä koulutusohjelman mukaiset tehtävät ja opintasuoritteet. Koulutukseen lasketaan hyväksi perusterveydenhuollon lisäkoulutukseen kuuluva hallinnollinen koulutus. Koulutukseen kuuluvat myös kirjallisen esityksen opetus, harjoitus ja hyväksytty suoritus.

Sen lisäksi koulutukseen kuuluu kolme kaikille erikoisaloille yhteistä kaksipäiväistä lähiopetusjaksoa sekä vähintään kaksi erikoisalaakohtaista lähiopetuspäivää (tai 4 iltapäivää) (yht. 10 op), itsenäisten kehittymistehtävien laadinta ja kirjallisuusosio. Koulutuksen voi suorittaa 2-6 vuoden aikana.

10 lähiopetuspäivää = 10 op	Kehittymistehtävät 10 op	Kirjallisuustehtävät 5 op	Portfolio 5 op
--	---	--	---------------------------------

Lisätietoja: www.med.helsinki.fi/erikoislaakari/johtamiskoulutus ja <http://blogs.helsinki.fi/lahijohtajakoulutus>.

Arviointi

Koulutusvaatimukset:

- teoriakoulutuksen suorittaminen
- esitettävä tietty määrä valmiiksi hoidettuja potilastapauksia, joista osa vaativaa kokonaishoitosuunnittelua edellyttäviä hoitoja
- tehtävä viisi kirjallisuuteen perustuvaa tutkielmaa (2 kirjallisena), osa vaihtoehtoisesti osallistumalla tieteelliseen tutkimustyöhön
- osallistuttava laitoksen seminaareihin

Koulutuksen seurannassa ja arvioinnissa käytetään strukturoitua HUS:n kirurgian toimialan hyväksymää koulutusportaalia ja lokikirjaa. Arviointi suoritetaan yhteistyössä koulutusvastaavan ja kouluttajien kanssa.

Valtakunnallinen kuulustelu

Kirjat (viimeisin painos)

Carranza's Clinical Periodontology. Newman M.G., Takei H.H., Klokkevold P.R. (Eds.) (Saunders)
Lindhe J., Karring T & Lang N.P. (Eds.): Clinical periodontology and implant dentistry, volume 1 and 2 (Munksgaard)

Lehdet

Journal of Periodontology

Journal of Clinical Periodontology

Periodontology 2000

Koulutusyksikön järjestämä sivuosa-alueen kuulustelu:**Kirjat** (viimeisin painos)

Carranza's Clinical Periodontology. Newman M.G., Takei H.H., Klokkevold P.R. (Eds.) (Saunders)

Lehdet

Periodontology 2000

KLIININEN HAMMASHOITO **Painotusalueena protetiikka ja parentafysiologia**

Koulutusohjelman vastuhenkilö:

Professori Mauno Könönen
Hammaslääketieteen laitos
PL 41 (Mannerheimintie 172)
00014 Helsingin yliopisto
Puh. (09) 191 27282
mauno.kononen@helsinki.fi

Koulutusohjelman tavoitteet

Erikoistunut hammaslääkäri tuntee parentaelimen toimintahäiriöiden, leukanivelen sairauksien ja pään alueen kiputilojen erityispiirteet ja hallitsee niiden hoidon. Koulutusohjelmasta valmistunut hammaslääkäri hallitsee moniongelmaiset, tavallista vaikeammat proteettiset hoidot, tuntee hoitoihin liittyvät hammaslaboratoriotekniikat ja osaa valita kuhunkin hoitoratkaisuun parhaiten soveltuvat materiaalit. Erikoistuneen hammaslääkäriin tulee kyetä toimimaan erikoisalana konsultaatiotehtävissä ja toimimaan yhteistyössä muun terveydenhuoltohenkilöstön kanssa.

Käytännön palvelu (3 vuotta)

Käytännön koulutuksesta vähintään puolet tulee suorittaa yliopistollisen keskussairaalan ulkopuolella ja tästä ajasta vähintään 9 kuukautta terveyskeskuksessa.

Sivuosa-alue

Koulutukseen sisältyvä sivuosa-alue sovitaan yksilöllisesti kouluttajan /koulutusohjelman vastuuhenkilön kanssa

Pääosa-alue

Protetiikan ja parentafysiologian käytännön palvelu on hoitopalvelujen tuottamista, johon sisältyy oman erikoisalana vaativien potilastapausten diagnostiikka, hoidon suunnittelu ja sen toteutus siten, että ne kattavat kaikki protetiikan ja parentatoimintahäiriöiden keskeiset osa-alueet. Käytännön palvelu suunnitellaan yhdessä kliinisestä toiminnasta vastaavan henkilöstön kanssa.

Kliininen koulutus tapahtuu HUS:n Kirurgisen sairaalan suu- ja leukasairauksien klinikan ja Helsingin kaupungin terveyskeskuksen erikoistumisviroissa. Koulutus on täysipäiväistä ja pitää sisällään pääosin koulutusyksiköiden lähetettyjen potilaiden hoitamista, poliklinikkapalvelua sekä päivystystä.

Opintosuunnitelma laaditaan yhteistyössä kouluttajien ja koulutusohjelman vastuuhenkilön kanssa.

Toimipaikkakoulutus

Käytännön työtä täydentävät säännölliset ohjatut toimipaikkakoulutustilaisuudet, joiden tarkoituksena on syventää tietämystä erikoisalalta.

Sivuosa-alueen toimipaikkakoulutus tapahtuu osallistumalla kliinisen hammashoidon sivuosa-alueiden esitelmiin, seminaareihin ja muihin koulutustilaisuuksiin koulutusajanjaksona.

Pääosa-alueen aikana toimipaikkakoulutus on etupäässä seminaari- ja ryhmätyöskentelyä. Näihin kuuluvat mm. viikoittaiset hoidonsuunnitteluseminaarit, joiden yhteydessä pidetään potilastapauksiin liittyviä esitelmiä ja kirjallisuusseminareja.

Koulutuspaikat ja kouluttajat:

<http://www.med.helsinki.fi> > opiskelu > erikoishammaslääkärikoulutus

Teoreettinen opetus (yhteensä 80 tuntia)

Teoreettisina kursseina voidaan käyttää hyväksi yliopistojen jatko- ja täydennyskoulutuskeskuksissa, yhdistysten ja kansainvälisten yhteisöjen järjestämiä koulutustilaisuuksia, jotka vastuuhenkilö tai erikoishammaslääkäritoimikunta on hyväksynyt teoreettiseksi koulutukseksi.

Yleisopinnot

Kaikille koulutusohjelmille on laadittu yhteiset teoriaopinnot, joista voidaan valita erikoisalaan mielekkäästi liittyvät vaihtoehdot

Opiskelua ohjaavat yleiskurssit

- tiedon hankkiminen (mm. kirjaston käyttö)

- epidemiologia, kansanterveystiede
- ATK- taidot ja tilastointi

Biotieteiden ja lääketieteen yleiskurssit, jotka sisältävät kliinisen hammashoidon erikoishammaslääkärin toimintaan läheisesti liittyvät aihepiirit:

- pään ja kaulan anatomia
- mikrobiologia, immunologia
- solubiologia, genetiikka
- analgesia, anestesia
- sisätaudit, infektioaudit, korva-, nenä- ja kurkkutaudit
- psykologia
- farmakologia.

Erikoisalan ajankohtaiset kysymykset:

Protetiikkaan ja purentafysiologiaan liittyvät koulutustilaisuudet sekä soveltuvin osin hammaslääketieteen eri alojen seminaarit ajankohtaisista aiheista.

Lisäksi koulutukseen kuuluu sädeturvallisuuskoulutus (½ ov).

Lähijohtajakoulutus (30 opintopistettä)

Koulutuksen rungon muodostaa johtamisportfolio, johon kirjataan henkilökohtaiset tavoitteet, omat havainnot työpaikalta ja siihen liittyvä pohdinta, merkinnät tapaamisista ohjaajien kanssa, kerätty palaute sekä koulutusohjelman mukaiset tehtävät ja opintosuoritteet. Koulutukseen lasketaan hyväksi perusterveydenhuollon lisäkoulutukseen kuuluva hallinnollinen koulutus. Koulutukseen kuuluvat myös kirjallisen esityksen opetus, harjoitus ja hyväksytyt suoritukset.

Sen lisäksi koulutukseen kuuluu kolme kaikille erikoisalaille yhteistä kaksipäiväistä lähiopetusjaksoa sekä vähintään kaksi erikoisaloista lähiopetuspäivää (tai 4 iltapäivää) (yht. 10 op), itsenäisten kehittämistehtävien laadinta ja kirjallisuusosio. Koulutuksen voi suorittaa 2-6 vuoden aikana.

10 lähiopetuspäivää = 10 op	Kehittämistehtävät 10 op	Kirjallisuustehtävät 5 op	Portfolio 5 op
--	---	--	---------------------------------

Lisätietoja: www.med.helsinki.fi/erikoislaakari/johtamiskoulutus ja <http://blogs.helsinki.fi/lahijohtajakoulutus>.

Arviointi

Oppialan vastuhenkilö seuraa laaditun opintosuunnitelman toteutumista sekä arvio erikoistuvan hammaslääkärin opintojen edistymistä.

Valtakunnallinen kuulustelu

Kirjat: (viimeisin painos)

1. Okeson J.P.: Management of temporomandibular disorders and occlusion (Mosby)
2. Öwall B., Käyser A.F. & Carlsson G.E.: Prosthodontics. Principles and management strategies (Mosby-Wolfe)
3. Shillingburg H.T., Jacobi R. & Brackett S.E.: Fundamentals of tooth preparations for cast metal and porcelain restorations (Quintessence)
4. O'Brien W.J.: Dental materials and their selection (Quintessence) uusin painos
5. Naert I., Van Steenberghe D. & Worthington P.: Osseointegration in oral rehabilitation. An introductory textbook (Quintessence)
6. Karlsson S., Nilner K. & Dahl B. (Eds.): A textbook of fixed prosthodontics. The Scandinavian approach (Förlagshuset Gothia)

Lehdet: (kolmen edellisen vuoden ajalta)

1. International Journal of Prosthodontics
2. Clinical Oral Implants Research
3. Journal of Oral Rehabilitation
4. Journal of Craniomandibular Practice

Koulutusyksikön järjestämä sivuosa-alueen kuulustelu:**Kirjat:** (viimeisin painos)

1. Okeson J.P.: Management of temporomandibular disorders and occlusion (Mosby)
2. Öwall B., Käyser A.F. & Carlsson G.E.: Prosthodontics. Principles and management strategies (Mosby-Wolfe)

Lehdet: (kolmen edellisen vuoden ajalta)

1. International Journal of Prosthodontics
2. Clinical Oral Implants Research
3. Journal of Oral Rehabilitation
4. Journal of Craniomandibular Practice

MUUT SIVUOSA-ALUEEN KUULUSTELUVAIHTOEHDOT

Valtakunnallisen kuulustelun lisäksi kliiniseen hammashoitoon erikoistuvan tulee osallistua kahteen oman yliopiston järjestämään ns. sivuosa-alueiden kuulusteluun. Kuulustelujen kysymykset laaditaan kahdelta muulta kliinisen hammashoidon painotusalueelta. Kuitenkin toinen kuulusteluista voi olla myös muulta hammaslääketieteen erikoisalalta. Sivuosana-alueena voi tenttiä myös suulääketieteen ja suun mikrobiologian alueen.

Suulääketiede

1. Burket, L.W. et al.: Burket's oral medicine: diagnosis and treatment (Lippincott)

Suun mikrobiologia**Kirjat**

1. Marsh & Martin: Oral microbiology (Elsevier Group)
3. Huovinen P. ym: Mikrobiologia ja infektiosairaudet, kirja 1 ja 2 (Duodecim)

Lehdet

1. Oral Microbiology and Immunology

SUU- JA LEUKAKIRURGIA (ERIKOISHAMMASLÄÄKÄRIKOULUTUS)

Nämä vaatimukset ovat voimassa niiden erikoistuvien kohdalla, jotka ovat saaneet tiedekunnalta opinto-oikeuden suorittaa suu- ja leukakirurgian erikoishammaslääkärin tutkinto 3.11.2010 lähtien.

Koulutusohjelman vastuhenkilö:

Professori Christian Lindqvist
Hammaslääketieteen laitos
PL 41 (Mannerheimintie 172)
00014 Helsingin yliopisto
sekä Kliininen laitos
Kirurgian osasto
Leukakirurgian klinikka
Kirurginen sairaala
PL 263 (Kasarmikatu 11–13)
00029 HUS
Puh. (09) 471 88441

christian.lindqvist@helsinki.fi ja christian.lindqvist@hus.fi

Suu- ja leukakirurgian erikoishammaslääkärin koulutusohjelma on kuusivuotinen, johon sisältyy 9 kuukauden terveyskeskuspalvelu. Koulutusohjelmaan kuuluu myös lääketieteen perustutkinnon opintoja. Lääketieteen täydentävien opintojen laajuus on noin 150 opintopistettä ja ne toteutetaan hammaslääketieteen laitoksen vahvistaman suunnitelman pohjalta. Täydentävistä opinnoista tehdään henkilökohtainen opintosuunnitelma, joka laaditaan koulutusohjelman vastuhenkilön kanssa. Opintojen tulee pääsääntöisesti ajoittua erikoistumiskoulutuksen alkuun.

Mikäli suu- ja leukakirurgiaan erikoistuva hammaslääkäri on suorittanut myös lääkärin perustutkinnon, voidaan tämä vastaavasti laskea koulutusohjelmassa hyväksi (2 vuotta).

Tavoitteet

Koulutusohjelman suoritettuaan suu- ja leukakirurgian erikoishammaslääkärin tulee suoriutua itsenäisesti alansa tehtävistä ja omat tätä varten riittävät tiedot:

1. leukaluiden ja kasvojen traumausten kirurgiasta ym. hoidosta rekonstruktioineen
2. suun ja leukojen pahanlaatuisten kasvainten kirurgiasta rekonstruktioineen (mukaan lukien mikrokirurgiset rekonstruktiot)
3. leukanivelen sairauksista ja niiden kirurgisesta ja muusta hoidosta
4. leukojen ja kasvojen deformeettien ja anomalioiden kokonaisvaltaisesta suunnittelusta ja kirurgiasta
5. dentoalveolaarisesta kirurgiasta
6. hammasperäisten infektioiden hoidosta
7. preproteettisesta kirurgiasta ja siihen liittyvästä implantologiasta
8. leukakystojen ja hyvänlaatuisten kasvainten kirurgiasta rekonstruktioineen
9. sylkirauhasten kirurgisista sairauksista
10. suun ja leukojen kroonisten kiputilojen hoidosta
11. suun limakalvosairauksista
12. tieteellisestä tutkimustyöstä suu- ja leukakirurgian alalla
13. niistä hammaslääketieteen osa-alueista, jotka suu- ja leukakirurgiassa ovat keskeisiä, kuten ortodontia, hammas-, leuka- ja kasvoprotetiikka, suupatologia, kirurgia, mukaan lukien plastiikkakirurgia, korva-, nenä- ja kurkkutaudit ja onkologia.

Käytännön palvelu (6 vuotta)

Terveyskeskuspalvelu (9 kk)

Erikoistumiskoulutus (5 v 3 kk)

Erikoistumiskoulutuksen alussa suoritetaan lääketieteen opintoja. Erikoistumiskoulutuksessa kliininen osuus tapahtuu kokonaisuudessaan yliopistosairaalan suu- ja leukakirurgian klinikassa. Enintään yksi vuosi voidaan suorittaa erikoislääkärijohtoisella kotimaisen tai ulkomaisen sairaalan suu- ja leukakirurgian osastolla.

1. Erikoistuva tutkii ja hoitaa opettajiensa valvonnassa ja ohjauksessa itsenäisesti potilaita poliklinikalla, vuodeosastolla ja leikkaussalissa. Hoidossa pyritään siihen että kullakin potilaalla on vastuulääkärit, joista toinen on erikoistuja ja toinen seniorihammaslääkäri tai seniorilääkäri.

2. Erikoistuva osallistuu koko koulutuksen ajan suu- ja leukakirurgian päivystykseen primaaripäivystäjänä, loppuvaiheessa myös takapäivystäjänä.

3. Erikoistuva suorittaa itsenäisesti tai avustaa keskeisissä alaan liittyvissä kirurgisissa toimenpiteissä, joista pidetään kirjaa (lokikirja). Pidetään suositeltavana, että koulutettavan erikoistumista seurataan HUS:n ja Helsingin yliopiston yhteisen koulutusportaalin (Erha) kautta. Toimenpiteet vastaavat laadultaan ja määrältään soveltuvien osin niitä vaatimuksia joita edellytetään European Board of Oro-Maxillofacial Surgery Assessmentiä varten.

Jokaisella erikoistujalla on henkilökohtainen kouluttaja, joka säännöllisesti seuraa erikoistujan kehitystä kliinisessä työssä.

1. vuosi

Dentoalveolaarikirurgia:

- retinoituneet hampaat
- hyvänlaatuiset suun- ja leukojen kasvaimet
- infektiokirurgia
- limakalvosairaudet
- implantologia

2. vuosi

- Traumatologia

3. vuosi

Deformiteettikirurgia

- ortognaattinen kirurgia; hypo-, hyperplasiat, dentofakiaalinen kirurgia
- synnynnäiset deformiteetit; kraniofakiaalisten anomalioiden hoito, huuli-suulakihalkiokirurgia
- hankitut deformiteetit; posttraumaattisten deformiteettien hoito, ablatiivisen kirurgian jälkeinen sekundaarinen rekonstruktio
- uniapnean hoito
- leukanivelkirurgia
- kipukirurgia

4. vuosi

Tuumori- ja rekonstruktiokirurgia;

- ablatiivinen kirurgia
- pehmyt- ja kovakudosrekonstruktio
- mikrokirurgiset rekonstruktio
- purennan kirurgiset rekonstruktio
- hermovaurioiden kirurginen hoito
- osteoradionekroosien hoito
- sylkirauhassairaudet

Toimipaikkakoulutus

Käytännön työtä täydentävät säännölliset ohjatut toimipaikkakoulutustilaisuudet, joiden tarkoituksena on syventää tietämystä erikoisalasta. Toimipaikkakoulutusta järjestetään 2-5 tuntia viikossa. Erikoistuja rekisteröi pitämänsä teach-in esitelmät, PAD-kokoukset, kirjallisuusseminaarit ja potilastapausselostukset. Lisäksi pidetään kirjaa alan kongresseista, kursseista (murtumahoito, ortognaattinen kirurgia, mikrokirurgia, implantologia jne.) sekä pidetyistä kongressiesitelmistä ja julkaisuista.

Koulutuspaikat ja kouluttajat:

<http://www.med.helsinki.fi> > opiskelu > erikoishammaslääkärikoulutus

Teoreettinen opetus (yhteensä 80 tuntia)

Teoreettinen koulutus jakautuu kaikille erikoisalaille yhteisiin opintoihin, sekä suu- ja leukakirurgian erikoisalan opintoihin, joiden laajuus on vähintään 80 tuntia.

Suu- ja leukakirurgian erikoisalan opinnot sisältävät koulutusta mm. seuraavista aihepiiristä:

- dentoalveolaarinen kirurgia
- kasvoluiden traumatologia
- synnynnäiset ja hankitut deformiteetit
- leukanivelen sairaudet
- suun ja leukojen hyvän- ja pahanlaatuiset kasvaimet
- suun ja leukojen rekonstruktiokirurgia
- suun ja leukojen tulehdussairaudet

- preproteettinen kirurgia
- sylkirauhassairaudet
- suun limakalvosairaudet
- krooninen kipu

Erikoistuva voi käyttää hyväkseen myös alan kotimaisten ja kansainvälisten erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkäriyhdistysten järjestämiä koulutustilaisuuksia, joiden sisältö ja laajuus vastaavat teoreettisen kurssimuotoisen koulutuksen tavoitteita.

Lisäksi koulutukseen kuuluu sädeturvallisuuskoulutus.

Lähijohtajakoulutus (30 opintopistettä)

Koulutuksen rungon muodostaa johtamisportfolio, johon kirjataan henkilökohtaiset tavoitteet, omat havainnot työpaikalta ja siihen liittyvä pohdinta, merkinnät tapaamisista ohjaajien kanssa, kerätty palaute sekä koulutusohjelman mukaiset tehtävät ja opintosuoritteet. Koulutukseen lasketaan hyväksi perusterveydenhuollon lisäkoulutukseen kuuluva hallinnollinen koulutus. Koulutukseen kuuluvat myös kirjallisen esityksen opetus, harjoitus ja hyväksytyt suoritus.

Sen lisäksi koulutukseen kuuluu kolme kaikille erikoisalaille yhteistä kaksipäiväistä lähiopetusjaksoa sekä vähintään kaksi erikoisalakohtaista lähiopetuspäivää (tai 4 iltapäivää) (yht. 10 op), itsenäisten kehittymistehtävien laadinta ja kirjallisuusosio. Koulutuksen voi suorittaa 2-6 vuoden aikana.

10 lähiopetuspäivää = 10 op	Kehittymistehtävät 10 op	Kirjallisuustehtävät 5 op	Portfolio 5 op
--	---	--	---------------------------------

Lisätietoja: www.med.helsinki.fi/erikoislaakari/johtamiskoulutus ja <http://blogs.helsinki.fi/lahijohtajakoulutus>.

Arviointi

Erikoistuva lääkäri käy kouluttajan kanssa keskusteluja edistymisestään ja koulutusohjelmastaan säännöllisesti, vähintään kerran lukukaudessa. Arviointi toteutetaan henkilökohtaisen koulutussuunnitelman mukaisesti kouluttajan toimesta neljän vuoden aikana. Arviossa korostuu tasapuolisuus ja tasa-arvoisuus. Koulutuksen tukena suositellaan käytettäväksi portfolioa.

Valtakunnallinen kuulustelu

Kirjat (viimeisin painos)

1. Ward-Booth P., Schendel S.A. & Hausamen J.-E.: Maxillofacial surgery. Vol. I-II (Churchill Livingstone)
2. Fonseca R.J. & Walker R.V.: Oral and maxillofacial trauma. Vol. I-II (Saunders)
3. Bell W.H.: Modern practice in orthognatic and reconstructive surgery. Vol. I-III (Saunders)
4. Neville, Damm, Allen & Bouquot: Oral and maxillofacial pathology (Saunders)
5. Shah, J.: Cancer of the head and neck. (päiv. 2004) Eds.: Steele G.D., Philips T.L. & Chabner B.A. (BC Decker Inc)

Lehdet (tenttiä edeltävän kolmen vuoden lehdet)

1. International Journal of Oral and Maxillofacial Surgery
2. Journal of Oral and Maxillofacial Surgery
3. Journal of Craniomaxillofacial Surgery
4. Plastic & Reconstructive Surgery (suu- ja leukakirurgiaa koskevat artikkelit)

Lainsäädäntö soveltuvin osin

Koulutusyksikön järjestämä sivuosa-alueen kuulustelu:

1. Ward-Booth P., Schendel S.A. & Hausamen J.-E.: Maxillofacial surgery. Vol. I-II (Churchill Livingstone)

SUU- JA LEUKAKIRURGIA

Nämä vaatimukset ovat voimassa niiden erikoistuvien kohdalla, jotka ovat saaneet tiedekunnalta opinto-oikeuden suorittaa suu- ja leukakirurgian erikoishammaslääkärin tutkinto 1.8.2009 – 2.11.2010 välisenä aikana.

Koulutusohjelman vastuhenkilö:

Professori Christian Lindqvist
Hammaslääketieteen laitos
PL 41 (Mannerheimintie 172)
00014 Helsingin yliopisto
sekä Kliininen laitos
Kirurgian osasto
Leukakirurgian klinikka
Kirurginen sairaala
PL 263 (Kasarmikatu 11–13)
00029 HUS
Puh. (09) 471 88441
christian.lindqvist@helsinki.fi ja christian.lindqvist@hus.fi

Suu- ja leukakirurgian erikoishammaslääkärin koulutusohjelma on kuusivuotinen, johon sisältyy 9 kk terveyskeskuspalvelu. Hammaslääketieteen muista erikoisaloista poiketen suu- ja leukakirurgian koulutusohjelman tulee sisältää myös lääketieteen perustutkinnon opinnot (kliiniset opinnot n. 150 opintoviikkoa). Suorittaakseen lääkärin perustutkintoon kuuluvat opinnot henkilökohtaisen opintosuunnitelman mukaisesti tarvitsee erikoistuva opiskeluaikaa yhteensä n. 2½ vuotta. Mikäli suu- ja leukakirurgiaan erikoistuva on jo suorittanut lääkärin perustutkinnon aiemmin, voidaan tämä hakemuksesta laskea koulutusohjelmassa hyväksi. Helsingin yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa on voimassa periaatepäätös: Tiedekunta voi hakemuksesta valita 0-2 Suomessa lääketieteellisissä tiedekunnissa lääketieteen- tai hammaslääketieteen lisensiaatin tutkinnon suorittanutta, jonka tavoitteena ensisijaisesti on suu- ja leukakirurgiaan erikoistuminen tai toissijaisesti jokin muu hammaslääketieteen tai lääketieteen ala, ilman valintakuulustelua opiskelemaan toista lisensiaatin tutkintoa varten. Valinta perustuu hakijan aikaisempaan opintomenestykseen, tutkimustoimintaan ja työkokemukseen.

Tämän perusteella erikoistumiskoulutukseen etuoikeutettuja ovat ne henkilöt, jotka yllä olevan perusteella ovat suorittaneet myös lääketieteen perustutkinnon.

Tavoitteet

Koulutusohjelman suoritettuaan suu- ja leukakirurgian erikoishammaslääkärin tulee suoriutua itsenäisesti alansa tehtävistä ja omat tätä varten riittävät tiedot:

1. leukaluiden ja kasvojen traumausten kirurgiasta ym. hoidosta rekonstruktioineen
2. suun ja leukojen pahanlaatuisten kasvainten kirurgiasta rekonstruktioineen (mukaan lukien mikrokirurgiset rekonstruktiot)
3. leukanivelen sairauksista ja niiden kirurgisesta ja muusta hoidosta
4. leukojen ja kasvojen deformiteettien ja anomalioiden kokonaisvaltaisesta suunnittelusta ja kirurgiasta
5. dentoalveolaarisesta kirurgiasta
6. hammasperäisten infektioiden hoidosta
7. preproteettisesta kirurgiasta ja siihen liittyvästä implantologiasta
8. leukakystojen ja hyvänlaatuisten kasvainten kirurgiasta rekonstruktioineen
9. sylkirauhasten kirurgisista sairauksista
10. suun ja leukojen kroonisten kiputilojen hoidosta
11. suun limakalvosairauksista
12. tieteellisestä tutkimustyöstä suu- ja leukakirurgian alalla
13. niistä hammaslääketieteen osa-alueista, jotka suu- ja leukakirurgiassa ovat keskeisiä, kuten ortodontia, hammas-, leuka- ja kasvoprotetiikka, suupatologia, kirurgia, mukaan lukien plastiikkakirurgia, korva-, nenä- ja kurkkutaudit ja onkologia.

Käytännön palvelu (6 vuotta)

Terveyskeskuspalvelu (9 kk)
Erikoistumiskoulutus (5 v 3 kk)

Erikoistumiskoulutuksen aikana suoritetaan lääketieteen opinnot. Erikoistumiskoulutuksessa kliininen osuus tapahtuu kokonaisuudessaan yliopistosairaalan suu- ja leukakirurgian klinikassa. Enintään yksi vuosi voidaan suorittaa erikoislääkärijohtoisella kotimaisen tai ulkomaisen sairaalan suu- ja leukakirurgian osastolla.

1. Erikoistuva tutkii ja hoitaa opettajiensa valvonnassa ja ohjauksessa itsenäisesti potilaita poliklinikalla, vuodeosastolla ja leikkaussalissa. Hoidossa pyritään siihen että kullakin potilaalla on vastuulääkärit, joista toinen on erikoistuja ja toinen seniorihammaslääkäri tai seniorilääkäri.

2. Erikoistuva osallistuu koko koulutuksen ajan suu- ja leukakirurgian päivystykseen primaaripäivystäjänä, loppuvaiheessa myös takapäivystäjänä.

3. Erikoistuva suorittaa itsenäisesti tai avustaa keskeisissä alaan liittyvissä kirurgisissa toimenpiteissä, joista pidetään kirjaa (lokikirja). Edellytetään, että koulutettavan erikoistumista seurataan HUS:n kirurgian toimialan koulutusportaalin kautta. Toimenpiteet vastaavat laadultaan ja määrältään soveltuvin osin niitä vaatimuksia joita edellytetään European Board of Oro-Maxillofacial Surgery Assessmentiä varten.

Jokaisella erikoistujalla on henkilökohtainen kouluttaja, joka säännöllisesti seuraa erikoistujan kehitystä kliinisessä työssä.

1. vuosi

Dentoalveolaarikirurgia:

- retinoituneet hampaat
- hyvänlaatuiset suun- ja leukojen kasvaimet
- infektiokirurgia
- limakalvosairaudet
- implantologia

2. vuosi

- Traumatologia

3. vuosi

Deformiteettikirurgia

- ortognaattinen kirurgia; hypo-, hyperplasiat, dentofakiaalinen kirurgia
- synnynnäiset deformiteetit; kraniofakiaalisten anomalioiden hoito, huuli-suulakihalkiokirurgia
- hankitut deformiteetit; posttraumaattisten deformiteettien hoito, ablatiivisen kirurgian jälkeinen sekundaarinen rekonstruktio
- Uniapnean hoito
- Leukanivelkirurgia
- Kipukirurgia

4. vuosi

Tuumori- ja rekonstruktiokirurgia;

- ablatiivinen kirurgia
- pehmyt- ja kovakudosrekonstruktiot
- mikrokirurgiset rekonstruktiot
- purennan kirurgiset rekonstruktiot.
- Hermovaurioiden kirurginen hoito
- Osteoradionekroosien hoito
- Sylkirauhassairaudet

Toimipaikkakoulutus

Käytännön työtä täydentävät säännölliset ohjatut toimipaikkakoulutustilaisuudet, joiden tarkoituksena on syventää tietämystä erikoisalasta. Toimipaikkakoulutusta järjestetään 2-5 tuntia viikossa. Erikoistuja rekisteröi pitämänsä teach-ing esitelmät, PAD-kokoukset, kirjallisuusseminaarit ja potilastapausselostukset. Lisäksi pidetään kirjaa alan kongresseista, kurseista (murtumahoito, ortognaattinen kirurgia, mikrokirurgia, implantologia jne.) sekä pidetyistä kongressiesitelmistä ja julkaisuista.

Koulutuspaikat ja kouluttajat:

<http://www.med.helsinki.fi> > opiskelu > erikoishammaslääkärikoulutus

Teoreettinen opetus (yhteensä 80 tuntia)

Teoreettinen koulutus jakautuu kaikille erikoisalaille yhteisiin opintoihin, sekä suu- ja leukakirurgian erikoisalan opintoihin, joiden laajuus on vähintään 80 tuntia.

Suu- ja leukakirurgian erikoisalan opinnot sisältävät koulutusta mm. seuraavista aihepiiristä:

- dentoalveolaarinen kirurgia
- kasvoluiden traumatologia

- synnynnäiset ja hankitut deformeetit
- leukanivelen sairaudet
- suun ja leukojen hyvän- ja pahanlaatuiset kasvaimet
- suun ja leukojen rekonstruktiokirurgia
- suun ja leukojen tulehdussairaudet
- preproteettinen kirurgia
- sylkirauhassairaudet
- suun limakalvosairaudet
- krooninen kipu

Erikoistuva voi käyttää hyväkseen myös alan kotimaisten ja kansainvälisten erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkäriyhdistysten järjestämiä koulutustilaisuuksia, joiden sisältö ja laajuus vastaavat teoreettisen kurssimuotoisen koulutuksen tavoitteita.

Lisäksi koulutukseen kuuluu sädeturvallisuuskoulutus (½ ov).

Lähijohtajakoulutus (30 opintopistettä)

Koulutuksen rungon muodostaa johtamisportfolio, johon kirjataan henkilökohtaiset tavoitteet, omat havainnot työpaikalta ja siihen liittyvä pohdinta, merkinnät tapaamisista ohjaajien kanssa, kerätty palaute sekä koulutusohjelman mukaiset tehtävät ja opintosuoritteet. Koulutukseen lasketaan hyväksi perusterveydenhuollon lisäkoulutukseen kuuluva hallinnollinen koulutus. Koulutukseen kuuluvat myös kirjallisen esityksen opetus, harjoitus ja hyväksytyt suoritus.

Sen lisäksi koulutukseen kuuluu kolme kaikille erikoisaloille yhteistä kaksipäiväistä lähiopetusjaksoa sekä vähintään kaksi erikoisalakohtaista lähiopetuspäivää (tai 4 iltapäivää) (yht. 10 op), itsenäisten kehittymistehtävien laadinta ja kirjallisuusosio. Koulutuksen voi suorittaa 2-6 vuoden aikana.

10 lähiopetuspäivää = 10 op	Kehittymistehtävät 10 op	Kirjallisuustehtävät 5 op	Portfolio 5 op
--	---	---	------------------------------

Lisätietoja: www.med.helsinki.fi/erikoislaakari/johtamiskoulutus ja <http://blogs.helsinki.fi/lahijohtajakoulutus>.

Arviointi

Erikoistuva lääkäri käy kouluttajan kanssa keskusteluita edistymisestään ja koulutusohjelmastaan säännöllisesti, vähintään kerran lukukaudessa. Arviointi toteutetaan henkilökohtaisen koulutussuunnitelman mukaisesti kouluttajan toimesta neljän vuoden aikana. Arviossa korostuu tasapuolisuus ja tasa-arvoisuus. Koulutuksen tukena suositellaan käytettäväksi portfolioa.

Valtakunnallinen kuulustelu

Kirjat (viimeisin painos)

1. Ward-Booth P., Schendel S.A. & Hausamen J.-E.: Maxillofacial surgery. Vol. I-II (Churchill Livingstone)
2. Fonseca R.J. & Walker R.V.: Oral and maxillofacial trauma. Vol. I-II (Saunders)
3. Bell W.H.: Modern practice in orthognatic and reconstructive surgery. Vol. I-III (Saunders)
4. Neville, Damm, Allen & Bouquot: Oral and maxillofacial pathology (Saunders)
5. Shah, J.: Cancer of the head and neck. (päiv. 2004) Eds.: Steele G.D., Philips T.L. & Chabner B.A. (BC Decker Inc)

Lehdet (tenttiä edeltävän kolmen vuoden lehdet)

1. International Journal of Oral and Maxillofacial Surgery
2. Journal of Oral and Maxillofacial Surgery
3. Journal of Craniomaxillofacial Surgery
4. Plastic & Reconstructive Surgery (suu- ja leukakirurgiaa koskevat artikkelit)

Lainsäädäntö soveltuvin osin

Koulutusyksikön järjestämä sivuosa-alueen kuulustelu:

1. Ward-Booth P., Schendel S.A. & Hausamen J.-E.: Maxillofacial surgery. Vol. I-II (Churchill Livingstone)

KLIININEN HAMMASHOITO
Painotusalueena hammaslääketieteellinen diagnostiikka/
Suupatologia

Koulutusohjelman vastuhenkilö:

Professori Jarkko Hietanen
Hammaslääketieteen laitos
PL 41 (Mannerheimintie 172)
00014 Helsingin yliopisto
Puh. (09) 191 27308
Sähköposti: jarkko.hietanen@helsinki.fi

Opetusohjelma käsittää yleiset opinnot sekä suupatologian erikoisalan ja sivualueiden opinnot. Opinnot koostuvat teoreettisista ja kliinisistä opinnoista/jaksoista.

Koulutusohjelman tavoitteet

Koulutusohjelman suoritettuaan hammaslääkäriin tulee

- tuntee alansa tautien yleisyys, etiologia ja patogeneesi
- tuntee hammassairauksien ehkäisy, diagnostiikka ja hoitoperiaatteet
- hallita suupatologinen diagnostiikka
- hallita alansa tutkimuksissa käytettävät menetelmät ja laitteistot
- osata toteuttaa vaativat suupatologiset erikoistutkimukset
- kyetä jakamaan oman alansa tietoutta ja osallistua sen kehittämisen ja suunnittelutehtäviin
- olla perehtynyt terveydenhuollon hallintaan ja kyetä toimimaan yhteistyössä muun hammashoitohenkilöstön kanssa työryhmän johtajana tai sen jäsenenä.

Käytännön palvelu (3 vuotta)

Käytännön koulutuksesta vähintään puolet tulee suorittaa yliopistollisen keskussairaalan ulkopuolella ja tästä ajasta vähintään 9 kuukautta terveystieteiden keskuksessa.

Sivuosa-alue

Suoritetaan hammaslääketieteellisen radiologian erikoisalaan liittyvänä sivuosa-alueen kuulusteluna.

Pääosa-alue

Pääosa-alueen käytännön palvelu tapahtuu HUSLABin erikoistumisvirassa. Opintosuunnitelma laaditaan yhteistyössä koulutusohjelman vastuhenkilön kanssa. Lyhin hyväksyttävä palvelujakso on 2 kk.

Toimipaikkakoulutus

Käytännön työtä täydentävät säännölliset ohjatut toimipaikkakoulutustilaisuudet, joiden tarkoituksena on syventää tietämystä erikoisalasta.

Sivuosa-alueen toimipaikkakoulutus tapahtuu osallistumalla käytännön palvelun suorittamiseen valitun Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin toimialan järjestämiin esitelmiin, seminaareihin ja muihin koulutustilaisuuksiin koulutusajanjaksona.

Pääosa-alueen toimipaikkakoulutus

Koulutus on etupäässä seminaari- ja ryhmätyöskentelyä, minkä lisäksi omatoiminen opiskelu on oleellista.

Koulutukseen kuuluvat:

- Helsingin yliopiston hammaslääketieteen laitoksen kuukausittaiset seminaarit
- Helsingin yliopiston patologian osaston viikottaiset tapausseminaarit (ns. tiistai-meetingit) ja esitelmäsarja kliinisen patologian nykynäkymistä
- HUS:n Kirurgisen sairaalan kuukausittaiset klinispatologiset potilasseminaarit (PAD-meetingit).

Lisäksi toimipaikkakoulutus sisältää seuraavia kokonaisuuksia:

- yleispatologian ja suupatologian perusopinnot ja kurssien kertaus soveltuvin osin
- osallistuminen soveltuvin osin hammaslääketieteen laitoksen muiden oppilaitosten esitelmätilaisuuksiin.

Koulutusohjelmaan kuuluu viisi kirjallisuuteen perustuvaa tutkielmaa, joista kaksi kirjallisena. Osa voidaan korvata osallistumalla tieteelliseen tutkimustyöhön.

Koulutuspaikat ja kouluttajat

<http://www.med.helsinki.fi> > opiskelu > erikoishammaslääkärikoulutus

Teoreettinen opetus (yhteensä 80 tuntia)

Teoreettisina kursseina voidaan käyttää hyväksi yliopistojen jatko- ja täydennyskoulutuskeskuksissa, yhdistysten ja kansainvälisyhteisöjen järjestämiä koulutustilaisuuksia, jotka vastuuhenkilö tai erikoishammaslääkäritoimikunta on hyväksynyt teoreettiseksi koulutukseksi.

Yleisopinnot

Kaikille koulutusohjelmille on laadittu yhteiset teoriaopinnot, joista voidaan valita suupatologiaan mielekkäästi liittyvät vaihtoehdot.

Opiskelua ohjaavat yleiskurssit

- ATK-aidot, biostatistiikka
- tiedon hankkiminen ja arvioiminen
- epidemiologia, kansanterveystiede
- tutkimusmetodologia, kliininen tutkimus
- opetuksen teoria ja käytäntö

Biotieteiden ja lääketieteen yleiskurssit, jotka sisältävät kliinisen hammashoidon erikoishammaslääkäriin toimintaan läheisesti liittyvät aihepiirit

- pään ja kaulan embryologia, anatomia ja fysiologia
- solujen ja kudosten biokemia ja histologia
- kivun ja infektioiden ehkäisy ja hoito
- immunologia ja sen yhteys suuontelon sairauksiin
- sisätaudit, infektioaudit, korva-, nenä- ja kurkkutaudit
- systeemisairauksien ilmentymät suuontelossa.

Erikoisalakohtaiset ajankohtaiset kysymykset:

- Suupatologiaan liittyvät koulutukset sekä soveltuvin osin hammaslääketieteen eri alojen seminaarit ja koulutustilaisuudet ajankohtaisista aiheista.

Lisäksi koulutukseen kuuluu sädeturvallisuuskoulutus (½ ov).

Lähijohtajakoulutus (30 opintopistettä)

Koulutuksen rungon muodostaa johtamisportfolio, johon kirjataan henkilökohtaiset tavoitteet, omat havainnot työpaikoilta ja siihen liittyvä pohdinta, merkinnät mentoritapaamisista, kerätty palaute sekä koulutusohjelman mukaiset tehtävät ja opintosuoritteet. Koulutukseen lasketaan hyväksi perusterveydenhuollon lisäkoulutukseen sisältyvä hallinnon koulutus. Sen lisäksi koulutukseen kuuluu kolme kaikille erikoisalaille yhteistä kaksipäiväistä lähiovetusjaksoa sekä kaksi erikoisalakohtaista lähiovetuspäivää (lähiovetuspäivät yhteensä 10 op), itsenäisten kehittämistehtävien laadinta ja kirjallisuusosio sekä portfoliotyöskentely. Koulutuksen voi suorittaa 2-6 vuoden aikana.

10 lähiovetuspäivää = 10 op	Kehittämistehtävät 10 op	Kirjallisuustehtävät 5 op	Portfolio 5 op
--------------------------------	-----------------------------	---------------------------	----------------

Koulutus hallinnoidaan ja suoritetaan Moodle-oppimisympäristössä.

Lisätietoja: www.med.helsinki.fi/erikoislaakari/johtamiskoulutus ja

<http://blogs.helsinki.fi/lahijohtajakoulutus>.

Arviointi

Koulutukseen kuuluvia vaatimuksia:

- teoriakoulutuksen suorittaminen
- esitettävä tietty määrä suoritettuja vaativia suupatologisia tutkimuksia
- tehtävä viisi kirjallisuuteen perustuvaa tutkielmaa (2 kirjallisena), osa vaihtoehtoisesti osallistumalla tutkimustyöhön
- osallistuttava laitoksen seminaareihin.

Erikoistumisen alussa koulutuksesta vastaava henkilö tekee yhdessä erikoistuvan hammaslääkäriin kanssa koulutussuunnitelman. Suunnitelmasta ilmenevät koulutuksen tavoitteet, koulutusajanjaksot ja -paikat.

TERVEYDENHUOLTO

Koulutusohjelman vastuhenkilö:

Professori Heikki Murtomaa
HY hammaslääketieteen laitos,
puh: 191 27264
heikki.murtomaa@helsinki.fi

Terveydenhuollon erikoishammaslääkäriskoulutuksen kokonaispituus on kolme vuotta, josta asetuksen mukaan vähintään puolet tulee suorittaa yliopistosairaalan ulkopuolella ja tästä ajasta vähintään yhdeksän kuukautta terveyskeskuksessa. Terveydenhuollon erikoishammaslääkäriskoulutus suoritetaan yliopiston hammaslääketieteen laitoksella erikoistuvan hammaslääkärin virassa tai erikoishammaslääkäritoimikunnan hyväksymässä muussa virassa, toimessa tai tehtävässä.

1. Koulutusohjelman tavoitteet

Koulutusohjelman yleiset tavoitteet on määritelty erikoishammaslääkärin tutkinnosta annetussa asetuksessa.

Koulutusohjelman suoritettuaan terveydenhuollon erikoishammaslääkärin tulee

- tietää terveyden, sairauden ja sosiaalisen ympäristön kehityssuunnat Suomessa ja maailmalla sekä ymmärtää näiden vaikutukset omaan toimintaympäristöön
- osata arvioida väestön terveyspalvelujen tarvetta, niiden vaikuttavuutta, tehokkuutta ja laatua
- tietää suutevyyden edistämiskeinot ja suusairauksien ehkäisymenetelmät
- osata yksityiskohtaisesti terveydenhuollon suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmä
- ymmärtää terveydenhuollon suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin perusperiaatteet
- ymmärtää sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöhallinnon ja käytännön johtamistaidon perusteet
- ymmärtää terveydenhuollon toimintatapojen perusteena olevan tieteellisen tiedon karttumisprosessi sekä osata kriittisesti arvioida, soveltaa ja tuottaa tutkimustietoa oman toimintaympäristön tarpeisiin
- osata kriittisesti arvioida omaa toimintaansa ja henkilökohtaisesti omaksua jatkuvan oppimisen toimintamalli

2. Koulutuksen sisältö

Kolme vuotta kestävä koulutuksen laajuus on yhteensä 180 op. Koulutus toteutetaan yksilöllisen koulutussuunnitelman pohjalta ja siihen sisältyy lähijohtajakoulutus tiedekunnassa sovitun käytännön mukaisesti. Lähijohtajakoulutus voidaan sisällyttää sekä käytännön palveluun että teoreettiseen koulutukseen.

Terveydenhuollon koulutusohjelman käytännön koulutus sisältää toimimisen terveydenhuollon suunnittelu-, seuruu- ja arviointitehtävissä koulutusohjelman vastuhenkilön kanssa erikseen sovittavissa organisaatioissa (lääkinhallitus, sosiaali- ja terveysministeriö, Kela, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, terveyskeskus). Koulutuksesta vähintään yhdeksän kuukautta (50 op) tulee suorittaa terveyskeskuksessa. Käytännön koulutusta täydentävät säännölliset ohjatut toimipaikkakoulutustilaisuudet, joiden tarkoituksena on syventää tietämystä erikoisalasta.

3. Teoreettinen koulutus

Teoreettisten opintojen tavoitteena on perehdyttää koulutettava terveydenhuollon hallinto- ja asiantuntijatehtävissä tarvittaviin tietoihin, taitoihin ja niiden soveltamiseen. Opinnot valitaan niin, että ne muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, joka rakentuu oppijan aiemman tiedon ja kokemuksen sekä henkilökohtaisten tavoitteiden mukaan. Opinto-osioita voidaan valita esimerkiksi sosiaalipolitiikan, sosiologian, tilastotieteen, kansanterveystieteen, yleislääketieteen ja terveydenhuollon hallinnon sekä tiedekunnan jatko- ja täydennyskoulutuksen opinto-ohjelmista ja seminaareista. Koulutuksessa pyritään mahdollisuuksien mukaan käyttämään hyväksi Helsingin yliopiston tai muiden korkeakoulujen olemassa olevia opintojaksoja. Kansainvälistä koulutusta, jonka erikoishammaslääkäritoimikunta on hyväksynyt, voidaan myös käyttää hyväksi.

Teoriaopinnoissa erityisesti perehdytään tiedon hankintaan ja sen kriittiseen arviointiin, omaa toimintaympäristöä koskevan tiedon tuottamiseen, menetelmäopintoihin, hallintoon, johtamiseen, suunnitteluun sekä eettisiin ja taloudellisiin kysymyksiin. Teoreettisia opintoja tulee olla vähintään 90 opintopistettä, joihin sisältyy opinnäytetyö, joka on laajuudeltaan 23 opintopistettä.

Erikoistumiskoulutukseen liittyvä pakollinen lähijohtajakoulutus voidaan sisällyttää henkilökohtaisessa oppimissuunnitelmassa sekä käytännön palveluun että teoreettiseen koulutukseen.

4. Lähijohtajakoulutus (30 opintopistettä)

Koulutuksen rungon muodostaa johtamisportfolio, johon kirjataan henkilökohtaiset tavoitteet, omat havainnot työpaikoilta ja siihen liittyvä pohdinta, merkinnät mentoritapaamisista, kerätty palaute sekä koulutusohjelman mukaiset tehtävät ja opintosuoritteet. Koulutukseen lasketaan hyväksi perusterveydenhuollon lisäkoulutukseen sisältyvä hallinnon koulutus. Sen lisäksi koulutukseen kuuluu kolme kaikille erikoisalaille yhteistä kaksipäiväistä lähiovetusjaksoa sekä kaksi erikoisalakohtaista lähiovetuspäivää (lähiovetuspäivät yhteensä 10 op), itsenäisten kehittymistehtävien laadinta ja kirjallisuusosio sekä portfoliotyöskentely.

10 lähiovetuspäivää = 10 op	Kehittymistehtävät 10 op	Kirjallisuustehtävät 5 op	Portfolio 5 op
--------------------------------	-----------------------------	---------------------------	----------------

Koulutus hallinnoidaan ja suoritetaan Moodle-oppimisympäristössä.

Lisätietoja: www.med.helsinki.fi/erikoislaakari/johtamiskoulutus ja <http://blogs.helsinki.fi/lahijohtajakoulutus>.

5. Arviointi

Erikoistuva hammaslääkäri laatii koulutuksen alussa henkilökohtaisen oppimissuunnitelman, jota tarkennetaan opintojen edetessä. Henkilökohtaisen oppimissuunnitelman pohjana ovat erikoistuvan ja kouluttajan yhdessä asettamat tavoitteet koulutukselle. Erikoistumiskoulutuksesta annettujen pysyväismääräysten mukaisen arvioinnin lisäksi oppimista arvioidaan asetettujen tavoitteiden pohjalta säännöllisin henkilökohtaisin keskusteluin. Ensisijaisesti arvioinnissa käytetään säännöllisesti päivitettävää oppimispäiväkirjaa.

6. Valtakunnallinen kuulustelu

Kirjat: (viimeinen painos)

1. Pine C. & Harris R. (eds): Community Oral Health (Quintessence Publishing)
2. Lääkärin etiikka (Suomen Lääkäriliitto)
3. Mäntyranta T., Elonheimo O., Mattila J. & Viitala J. (toim.): Terveyspalveluiden suunnittelu (Duodecim) luvut II, V–VII
4. Sintonen H. & Pekurinen M.: Terveystaloustiede (WSOY)
5. Mäkelä M., Kaila M., Lampe K. & Teikari M. (toim.): Menetelmien arviointi terveydenhuollossa (Duodecim)
6. Holma T., Outinen M., Idänpää-Heikkilä U. & Sainio S.: Kirkasta ja uudista laadunhallintaa – kehittä laatutalo (Suomen Kuntaliitto)
7. Koskenvuo K. (toim.): Lääkärityö ja laki. (Duodecim) sekä sen liitteessä ”Lääkärin työssä huomioon otettavat säädökset” mainitut säädökset mahdollisine muutoksineen (www.finlex.fi)
8. Järvinen P.: Menestyvän työyhteisön pelisäännöt (WSOYpro)
9. Hackshaw A., Paul E. & Davenport E.: Evidence-based dentistry. An introduction (Blackwell Publishing)
10. Valtioneuvoston periaatepäätös Terveys 2015 -kansanterveysohjelmasta (STM Julkaisuja 2001:4)
11. Kouluterveydenhuollon laatusuositus (STM Oppaita 2004:8)
12. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena (STM Oppaita 2004:14)
13. Opiskeluterveydenhuollon opas (STM Julkaisuja 2006:12)
14. Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiat (STM Julkaisuja 2006:14)
15. Terveys edistämisen laatusuositus (STM Julkaisuja 2006:19)

Lehdet ja verkkojulkaisut (kolme edellisen vuoden ajalta)

1. Suomen Hammaslääkärilehti
2. Community Dental Health

Verkkojulkaisut

1. Sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelma vuodelle 20XX (kulloinkin voimassa oleva)

